Okuma / TR

Yön bulmak bir puan tablosu değildir.

Anlam çıpaları, gerekçeli hedefler ve itiraz hakkı.

Yön bulmak bir puan tablosu değildir.

Bir sistem hedefine çok iyi ulaşabilir ve yine de yanlış soruyu optimize ediyor olabilir. Bu okuma, ölçümü, değer kararını ve sorumlu eylemi birbirinden ayırır.

İyi ulaşılan bir hedef fazla dar olabilir

Bir danışma merkezi, bir günde kaç talebi sonuçlandırdığına göre değerlendiriliyor. Ekip hızlı standart yanıtlar geliştiriyor, gösterge yükseliyor. Ancak karmaşık meseleleri olan insanlar tekrar tekrar başvuruyor; çünkü asıl sorunları çözümsüz kalıyor. Bu örnek kurmacadır. Belirli bir kurumu anlatmaz. Ardındaki soru şudur: Başarılı sözcüğüne hangi anlam verildi?

El yazmasının biçimsel sürümü, bir hesabın bir referans çerçevesi gerektirdiğini vurgular. Hedefler, sınırlar ve ağırlıklandırmalar buna dâhildir. Bir sonuç bu çerçeveye uyabilir, ama bu onun adil veya uygun olduğu anlamına gelmez. Bu okumanın başlangıç noktası budur: Bir hesabın kesinliği ile amacının gerekçelendirilmesi birbiriyle bağlantılıdır, ancak farklı görevlerdir.

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0 · 14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.

Burada anlam çıpası ne demektir?

Yazar, ADL'nin eksiksiz anlam düzenini 99 anlam çıpasından oluşan bir listeye bağlar. Bunlar arasında hakikat, insan onuru, adalet, koruma, özen ve hesap verme bulunur. Bu yaklaşımda çıpalar yön bulma kutuplarıdır. Ölçülebilir nihai durumlar veya otomatik hesaplanan ahlak değerleri olarak okunmamalıdır. Bu okuma baskısı çerçeveyi, genel olarak kanıtlanmış bir düzene dönüştürmeden, el yazmasının açıkça belirtilmiş konumu olarak devralır.

Değerlendirmelerin belirlenen ölçütlere bağlı olduğu gözleminden, tek başına tam da bu listenin zorunluluğu çıkmaz. Listenin seçimi ve yorumu gerekçelendirme gerektirmeye devam eder. Başka etik dayanaklar kullanan biri de ortak soruyu inceleyebilir: Kararı hangi değer yönlendiriyor ve bu değerin somut vakadaki anlamı nasıl açıklanıyor? Böylece konum, kökeni gizlenmeden tartışılabilir hâle gelir.

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0 · 14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.

Bir işaret henüz değerin kendisi

değildir

Kurmaca danışma merkezinde yanıt süresi, erişilebilirliğin bir işareti olabilir. Ancak erişilebilirliğin anlamını tüketmez. Hızla gönderilmiş, anlaşılmaz bir yanıt erişimi zorlaştırabilir bile. Aynı şekilde şikâyet oranı, hiç dile getirilmeyen bütün zorlukları kapsayamadan deneyimler hakkında bir şey gösterebilir. Bir gösterge işlevini, kullanıldığı sorudan alır.

Bu nedenle insan onuruna veya özene yönelmek, aynı tabloya ek bir ağırlıklandırma katsayısı koymaktan fazlasını gerektirir. Hangi deneyimlerin kayda alındığı, bir usulün hangi kişileri gözden kaçırdığı ve bir kararın düzeltilip düzeltilemediği incelenmelidir. Bunlar anlam çıpalarının editoryal uyarlamalarıdır. Belirli bir usulün değerleri hâlihazırda karşıladığını kanıtlamazlar.

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0 · 14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.

İyi gerekçeler farklı yönlere işaret ettiğinde

Zor bir meseleye daha çok zaman ayırmak, başkalarının bekleme süresini uzatabilir. Herkese aynı

sırayla eşit davranmak adil görünebilir, ama özel bir aciliyeti gözden kaçırabilir. Böyle bir çatışma, iki taraf da olumlu çağrışımlı bir sözcükle adlandırılınca ortadan kalkmaz. Karar, hangi farklılıkları dikkate aldığını ve sınırın neden burada çizildiğini açıklamalıdır.

Kısa bir gerekçe, başlangıç durumunu, etkilenen kişileri, ele alınan alternatifleri ve belirleyici hedef çatışmasını kaydedebilir. Hangi yükün bilinçli olarak göze alındığı da burada yer almalıdır. Bu, yanlış bir hükümden otomatik olarak korumaz. Ancak denetlenebilir bir iz oluşturur. İtiraz eden kişi, önce usulün arkasındaki amacı tahmin etmek zorunda kalmadan somut tartıma karşılık verebilir.

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0 · 14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.

Sorumluluk düzeltmede görünür

El yazması kararı insan rolü Order M'ye bırakır. Bu okuma baskısında sorumluluk, gerekçeli itirazlara karşılık verebilmek demektir. Yetkili kişinin bunun için verileri düzeltme, kararı yeniden inceletme ve uygun olmayan bir usulü değiştirme olanağına sahip olması gerekir. Karar zincirinin sonunda bir adın bulunması yeterli değildir.

Kendi yönelimimiz de eleştiriye dayanabilmelidir. Bir değer yalnızca zaten kesinleşmiş bir çözümü haklı çıkarmak için mi kullanıldı? Hangi deneyim modele uymuyor? Hangi alternatif çok erken elendi? Anlam çıpaları, bu tür soruların sonuç doğurmasına izin verildiğinde pratik ciddiyet kazanır. O zaman yön bulma, eylemin gerekçeli bir doğrultusu olarak kalır; daha fazla incelemeyi gereksiz kılan bir kalite mührüne dönüşmez.

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0 · 14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.

Sorular

Gösterge hangi amaca ulaşıyor ve asıl meselenin hangi kısmı açıkta kalıyor?

Gözlemlenebilir bir işaret nerede fark edilmeden insan onuru veya adalet hakkında bir hükme dönüşüyor?

Kim itiraz edebilir ve bu itirazın usulü değiştirmesi için ne olması gerekir?

Bu baskı hakkında

„ADL – Formale Sinnordnung“ metninden, özellikle 1, 4–7 ve 12. bölümlerden uyarlanmıştır. 99 anlam çıpasına bağlılık, yazarın açıkladığı normatif çerçeve olarak aktarılır. Bir değerlendirmenin ölçüte bağlı

olmasından, tam da bu liste için genel bir kanıt çıkarılmaz.

Yazarın konumu, genel geçerlilikten ve ampirik etkililikten ayrıldı.

Gözlemlenebilir bir işaret ile normatif bir anlam kutbu arasındaki fark açıklandı.

Kurmaca bir dağıtım örneği ve hedef çatışmalarını izlenebilir biçimde ele alma yöntemi eklendi.

Seçili bölümlerin yeni örnekler ve bağlamla bağımsız uyarlaması; kaynak metinlerin tam baskısı değildir. Örnekler kurgusaldır; ADL yorumları editoryal uyarlamalardır. Dış kaynaklar ADL'nin etkililiğini kanıtlamaz.

Kaynaklar

M. Selman Yildizhan: ADL – Formale Sinnordnung, Deutsche Formalfassung 1.0
14 Temmuz 2026 · özellikle 1, 3.2, 4–7 ve 12. bölümler. Normatif belirleme ve ampirik sınama ayrı ayrı okunur.